

Олександр Гончаров, Наталія Терес (м. Київ)

Міжнародна наукова конференція «Історико-культурний туризм: український та світовий досвід»

5 квітня 2019 р. на історичному факультеті Київського національного університету імені Тараса Шевченка відбулася Міжнародна наукова конференція «Історико-культурний туризм: український та світовий досвід»

Організували конференцію кафедра етнології та краєзнавства історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка та Київська міська організація Національної спілки краєзнавців України.

У заході взяли участь 74 особи, представлено 71 доповідь. Серед учасників конференції – співробітники наукових установ, викладачі вищих навчальних закладів, аспіранти, працівники бібліотек та музеїв, краєзнавці, студенти, учні – члени МАН. Заявки на участь у конференції подали також науковці з Болгарії, Білорусі, Греції, Грузії, Естонії, Молдови. Майже третина учасників конференції – члени Національної спілки краєзнавців України. Науковий форум розглянув різноманітні аспекти історії та сучасного досвіду українського та зарубіжного історико-культурного туризму.

Конференцію відкрила і вела кандидат історичних наук, доцент кафедри етнології та краєзнавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка, заступник голови Київської міської організації НСКУ Наталія Терес. З вітальним словом до учасників конференції звернувся декан історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка Іван Патриляк. Учасників заходу

також привітав відповідальний секретар Національної спілки краєзнавців України Володимир Дмитрук. Він зачитав вітальний адрес учасникам заходу від голови Національної спілки краєзнавців України Олександра Реєнта і вручив відзнаки НСКУ керівникам історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка й постійним учасникам наукових заходів, що проводяться кафедрою етнології та краєзнавства історичного факультету університету спільно з Київською міською організацією НСКУ.

На пленарному засіданні виступили: кандидат історичних наук, старший науковий співробітник відділу історії України другої половини ХХ століття та центру досліджень історико-культурної спадщини України Інституту історії України НАН України Тетяна Катаргіна з ґрунтовною доповіддю «Використання пам'яток в системі індустрії туризму за кордоном». Про досвід Швеції у розвитку зеленого та історико-краєзнавчого туризму розповіла кандидат історичних наук, доцент кафедри етнології та краєзнавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка Ірина Ігнатенко. Розвитку історико-культурного туризму в Україні на сучасному етапі була присвячена доповідь

кандидата історичних наук, доцента цієї ж кафедри Наталії Терес. Цікавими спостереженнями щодо регіональної етнокультурної та екскурсійної проблематики поділився з учасниками конференції доктор історичних наук, професор кафедри етнології та краєзнавства університету Мирослав Борисенко, виголосивши доповідь: «Міфологія місця: село Буша як приклад вдалої реалізації етнокультурного потенціалу Західного Поділля». Про історію, сучасність та власні враження про сакральні місця хасидського паломництва в Україні розповіла присутнім кандидат історичних наук, гід, директор туристичної агенції Seainside.club (м. Київ) Анна Ніколаєва.

Під час перерви між пленарним та секційними засіданнями учасники наукового форуму ознайомилися з етнографічними експонатами кафедри етнології та краєзнавства й відвідали Музей історії Київського національного університету імені Тараса Шевченка, де для них оглядову екскурсію провела директор музею Людмила Круглова.

Далі учасники конференції продовжили роботу в чотирьох секціях: «Концептуальні питання туризмознавства та досвід зарубіжних країн з правового регулювання й розвитку історико-культурного туризму», «Історія розвитку туризму та екскурсійної справи в Україні», «Релігійний, етнічний та військово-історичний складники українського та зарубіжного туризму», «Ресурси та потенційні можливості розвитку історико-культурного туризму в Україні». Аудиторії, в яких відбувалися засідання, були оснащені мультимедійними засобами, що дало можливість доповідачам виступити з презентаціями та якнайкраще представити результати досліджень.

Ураховуючи важливість наукових рекомендацій для подальшого розвитку галузі історико-культурного туризму, оргкомітет узагальнив пропозиції, які містилися у доповідях учасників конференції «Історико-культурний туризм: український та зарубіжний досвід», зокрема :

1. Конференція «Історико-культурний туризм: український та зарубіжний досвід» є, по суті, першою міжнародною науковою конференцією, яка порушує означену проблематику, у зв'язку з чим запропоновано проводити її на регулярній основі (*Н. Терес*).

Конференція з таким тематичним спрямуванням має важливе значення, оскільки ставить за мету проаналізувати сучасний стан розвитку історико-культурного туризму в Україні та у провідних країнах світу, накреслити шляхи та розробити пропозиції щодо активізації цієї справи не тільки на загальнодержавному, а й місцевому рівнях. Україна має системно розвивати цей напрям туризму, оскільки він відкриває потужні можливості для збереження духовної спадщини та її активного використання в туристичній діяльності, сприяє економічному прогресу держави (*О. Реснт*).

2. Для успішного розвитку туризму в Україні нагальною необхідністю є використання різнопланового досвіду зарубіжних країн (*В. Капелюшний, М. Чубата*). Зокрема, в сучасних умовах обов'язковою умовою успішного функціонування туристичної галузі є якнайширше впровадження різноманітних інформаційних технологій й створених на їхній основі інтегрованих інформаційних систем. Використання інформаційних систем у сфері туристичного бізнесу сприяє формуванню цивілізованого та ефективного діючого туристичного ринку за

допомогою надання достовірної інформації та об'єктивної оцінки щодо інформаційних заходів у світі в найкоротші терміни, а також надає можливість інтерактивного спілкування та обміну досвідом між спеціалістами туристичного бізнесу (*Л. Іваницька*).

3. Важливо продовжувати розроблення теоретико-методологічних засад туризмознавства, зокрема його історико-культурного напрямку, як одного з найважливіших у туризмі, публікувати відповідні методичні розробки (*Ю. Роїк*).

Чималий потенціал для подальших наукових розвідок і популяризації на національному та міжнародних рівнях мають історичні дослідження туризму в контексті культурної антропології. Потрібно продовжити вивчати документи та праці попередніх періодів з туристсько-екскурсійної тематики з метою застосування їх під час розробки теоретичних питань та в практиці туристсько-екскурсійної діяльності, здійснювати перевидання найбільш важливих праць, зокрема праць Івана Крип'якевича з академічними примітками (*П. Вербицька*).

Потрібно підвищувати роль бібліотек в інформаційному забезпеченні сфери туризму шляхом створення ними власних інформаційних ресурсів краєзнавчо-туристичного напрямку. Зокрема, позитивним є досвід Національної історичної бібліотеки України зі створення і популяризації електронного ресурсу НІБУ «Історія міст і сіл України» (*Н. Волошинська, О. Покропивна*).

4. Потребує подальшого дослідження потенціал вітчизняної культурної спадщини та шляхи удосконалення управління культурними ресурсами з метою їх використання у туристичній галузі; вивчення стратегій та нових підходів, запропонованих зарубіжними фахівцями та міжнародними експертами у справі організації захисту та збереження культурно-історичних ресурсів. При плануванні туристичних маршрутів варто належно розкривати проблеми охорони та збереження історико-культурної спадщини національних меншин.

З метою удосконалення державного керування сферою туризму сконцентрувати увагу вітчизняних науковців на визначенні пріоритетів державної політики в галузі історико-культурного туризму, аналізі загроз та проблем, які виникають у даному сегменті. Рекомендовано конкретизувати роботу неурядових фондів, громадських

організацій з питань збереження та охорони історико-культурних пам'яток з метою їх використання в туристичній практиці (*Т. Катаргіна*).

Питання збереження історико-архітектурних пам'яток потребує законодавчого врегулювання з боку держави, зокрема рішення на рівні Кабінету Міністрів та Верховної Ради України щодо передачі пам'яток архітектури та містобудування у відання Міністерства культури України, щоб усі ці види пам'яток були під егідою одного міністерства (*А. Бакурова, К. Бакуров*). З метою збереження архітектурних пам'яток культурної спадщини удосконалювати в Україні поширений у багатьох країнах світу механізм – концесії (*І. Малацай*). З огляду на складність економічної ситуації необхідно залучати місцеві громади до участі у проектах з відновлення історичних цінностей.

5. Необхідно розвивати туристичну діяльність в усіх регіонах України, оскільки туризм є одним із перспективних напрямів їх соціально-економічного розвитку. Туризм виступає ефективним інструментом розкриття потенціалу території, важливим фактором забезпечення сталості функціонування господарського комплексу, реалізації суспільних потреб, захисту навколишнього середовища тощо. Активізація історико-культурного туризму дозволить більш ефективно реалізувати туристично-рекреаційний потенціал регіону, сприятиме диверсифікації туристично-рекреаційної діяльності, залученню до туристичної сфери досі маловідвідуваних туристами територій. Але це потребує розробки та впровадження ефективної управлінської стратегії, спрямованої на залучення культурної спадщини регіону до сфери туризму, відповідної координації зусиль органів влади, бізнесу, громадськості (*О. Макієнко*).

У зв'язку з реформою децентралізації в Україні зростає роль місцевих громад у розвитку туристсько-екскурсійної галузі. Місцеві туристично-краєзнавчі маршрути спроможні дати поштовх активізації діяльності громади, місцевому мікропідприємництву, створенню туристичної інфраструктури, вдосконаленню історико-культурного середовища, усвідомленню цінностей історичної спадщини місцевої громади, необхідності її збереження та відновлення (*Ю. Руденко*).

Привертає увагу роль гідронімів у розвитку місцевого туризму. Необхідно позначити відповідними знаками початок малих річок. У контек-

сті дослідження гідронімів потребує подальших зусиль туристичне освоєння козацької спадщини регіонів, організація туристичних кластерів. Зокрема, необхідні дослідження (за бібліографічними та картографічними джерелами) річки Томаківка з точки зору туристичного потенціалу за напрямками: історія, природа, екологія, стародавні пам'ятки, історія поселень на її берегах та організація туристичного кластеру зусиллями ОТГ, на території яких протікає річка, формування відповідної туристичної інфраструктури та збереження екологічної рівноваги. Перспективним є створення вздовж берегів річки Томаківка резерватів, а згодом – заповідних природних територій орнітологічного та геологічного спрямування (*А. Бакурова, К. Бакуров*).

Потребують подальшого вивчення й аналізу історико-культурні об'єкти як можливий важіль формування туристичних кластерів у регіонах депресивного розвитку (*Т. Катаргіна*).

Заслуговує на підтримку ініціатива краєзнавців щодо створення Всеукраїнського науково-просвітницького, історико-краєзнавчого проекту «Місця пам'яті початку артільно-кооперативного руху України», який передбачав би протягом 2019–2024 років організацію історико-пошукових робіт, спрямованих на висвітлення пам'яті про перші кроки артільного сільськогосподарського руху в Україні, його засновників і учасників (*І. Левитський*).

Потрібно продовжувати розроблення туристсько-екскурсійних маршрутів, присвячених видатним діячам культури, зокрема Олександрю Архипенку – митцю світового рівня, родоначальнику кубізму в скульптурі. З Києвом кінця ХІХ – початку ХХ ст. пов'язані його дитячі та юнацькі роки, що є важливим аргументом для підготовки та впровадження змістовного стаціонарного пізнавального туру (*О. Петасюк*).

6. Потребує розвитку міжрегіональний туризм, розширення й удосконалення розробки туристичних маршрутів зі столиці до інших міст України.

7. Необхідний подальший розвиток важливих напрямів історико-культурного туризму.

В галузі етнографічного туризму

• Науковцям слід продовжувати роботу над опануванням міжнародного досвіду щодо збереження культурної спадщини різноманітного етнічного походження та залучення її до туристичної діяльності (*Т. Катаргіна*), зокрема звернення

до зарубіжного досвіду етно-сіл, що сприятиме популяризації етнотуризму в Україні, отриманню економічних і фінансових переваг, зростанню рівня соціальної відповідальності й дбайливого ставлення до навколишнього середовища.

• Практикувати заходи, які сприяли б розвитку етнотуризму, серед яких: підвищення рівня спілкування туристів з місцевим населенням, що проживає поблизу етно-сіл (організація тематичних та фольклорних вечорів, оригінальних музичних подій, майстер-класів з місцевих ремесел чи приготування страв місцевої кухні); заходи з просування іміджу етнотуризму, розширення рекламної діяльності з популяризації вітчизняних етнопропозицій тощо.

• Пропонуючи етнопослуги туристам, громади мають відповідально ставитися до своїх природних та історико-культурних ресурсів; систематично здійснювати моніторинг та оцінювання впливу етнотуризму на навколишнє середовище. Для цього громаді необхідно отримувати належну підтримку урядових та науково-дослідних структур у питаннях планування, створення й надання привабливої етнотуристичної пропозиції (*С. Бабушко, С. Попович*).

• Продовжувати розробку екскурсійних маршрутів, присвячених відомим діячам інших національностей та країн, які проживали, навчались чи перебували в Україні. Зокрема, перспективним є створення в столиці екскурсійного маршруту «Азербайджанці Києва». В цьому контексті потребують встановлення місця проживання у Києві низки видатних політичних, державних, наукових діячів, митців азербайджанської національності, їх вшанування у вигляді пам'ятних таблиць (*О. Купчик*).

В галузі історико-революційного туризму активізувати розробку та проведення екскурсій та турів пам'ятками Києва та інших регіонів України часів Української революції 1917–1921 рр. (*В. П'яковський*).

З метою розвитку військово-історичного туризму потребує уваги туристичне використання оборонних укріплень України. Окрім Київського укріпленого району (КиУРУ), де проводиться активна військово-історична діяльність, потребують розробки туристичні маршрути із включенням об'єктів інших оборонних укріплень України: Коростенського, Новоград-Волинського, Летичівського та Могилів-Ямпільського укріплених районів.

Україна має унікальний та колосальний потенціал для розвитку військово-історичного туризму в різних регіонах. Для цього потрібна в першу чергу зацікавленість місцевої влади в розвитку інфраструктури та якості надання послуг. Необхідно також привести пам'ятки у стан, безпечний та комфортний для відвідування (А. В'ялець).

Для подальшої популяризації релігійного (паломницького) туризму:

- продовжити дослідження релігійних пам'яток регіонів України, зокрема пам'яток Тернопільщини, з метою організації на цій основі паломницьких турів (Т. Пшеничний);

- включати до екскурсій і турів відвідування "місць сили" (езотеричний та сакральний туризм), що мають як природне виникнення, так і матеріальне створення (скельні храми, капища, курганні комплекси, водойми тощо) (О. Сморжевська).

Як перспективний напрям – *індустріальний туризм* – потребує популяризації та змістовного наповнення. Зокрема, для реалізації потенціалу індустріального туризму в м. Запоріжжі потрібно створити комплексну пропозицію організованого туристичного маршруту з урахуванням вимог безпеки та належного рівня сервісу. Організація маркетингових заходів, залучення до популяризації індустріального туризму ЗМІ й інтернет-ресурсів сприятимуть його становленню та розвитку (В. Кологривова).

8. В галузі навчальної та туристсько-екскурсійної роботи зі студентами й учнями:

- рекомендувати викладачам вищих закладів освіти використовувати матеріали конференції під час викладання лекційних та семінарських занять з краєзнавчо-туристських дисциплін, формування тематики наукових досліджень студентів, визначення тем курсових та магістерських робіт, розробки програм краєзнавчої, екскурсійної, туристознавчої практик;

- активізувати організацію студентських й учнівських екскурсій та підтримувати їх матеріально;

- рекомендувати впровадження модуля «Екскурсознавство» в обласних інститутах післядипломної освіти вчителів;

- започаткувати екскурсійну практику (пізнавальну та освітню) для студентів;

- проводити «круглі столи», присвячені розробленню актуальних екскурсійних маршрутів;

- видавати навчально-методичні матеріали з туристсько-екскурсійної діяльності;

- створити в університетах та відновити в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка діяльність курсів підготовки екскурсуючих (на громадських або комерційних засадах) та заснувати інші студентські туристсько-екскурсійні структури, що значно активізувало б туристсько-екскурсійну роботу в закладах освіти (О. Гончаров);

- створити групу позаштатних громадських екскурсуючих зі студентів історичного факультету для допомоги Музею історії Київського національного університету імені Тараса Шевченка в екскурсійній роботі (Л. Круглова);

- створити в Музеї історії Київського національного університету імені Тараса Шевченка експозицію, присвячену екскурсійно-туристській діяльності в університеті в різні періоди (О. Гончаров, Л. Круглова).

9. З метою подальшого розвитку досліджень у галузі історико-культурного туризму та його популяризації:

- проводити один раз на два роки міжнародну науково-практичну конференцію під назвою «Історико-культурний туризм: український та світовий досвід»;

- організаторам заходу видрукувати збірник матеріалів конференції «Історико-культурний туризм: український та світовий досвід»;

- результати роботи конференції, основні висновки наукових досліджень представити на сторінках наукових журналів «Етнічна історія народів Європи», «Краєзнавство», інших наукових та науково-популярних видань.